

Frustracije

N. Raos

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Zagreb

Nedavno mi je do uha došla jedna diskusija (akademijanje, prepirka, svađa) dvojice naših, rekli bismo viđenijih znanstvenika. Prepirali su se oko jednog društvenog pitanja bez izravne veze sa znanošću, još manje s njihovim poslom (na radnome mjestu). Stvar je završila tako da je jedan sudionik diskusije poslao drugome pozamašnu omotnicu, a kad ju je dotičnik otvorio iz nje je ispao popis svih znanstvenih članaka njegovog oponenta, a uz popis i jedna od nebrojnih rang-lista uspješnosti. Na kraju je mogao pročitati i pismo sa zaključkom: "Eto, tu leži temelj Vaših frustracija. Ja sam na listi rangiran među prvima, a vi među zadnjima!"

"Platon je prijatelj, ali je veća prijateljica istina", govoraše Aristotel o svome učitelju i njegovom učenju, što će reći da nije važno tko govori nego što govori. I to bi trebalo biti jamstvo znanstvene istine i ispravne uporabe znanstvene metode. No nije sada riječ o *non quis, sed quid* (ne tko, nego što). Riječ je o onome na što nas navodi naslov ovoga članka – o frustraciji.

Znanstvenik koji je zadnji na listi uspješnosti, složili bismo se s uspješnim znanstvenikom, frustriran je zato jer zna da bi se možda s malo više truda i umješnosti mogao popeti na olimpijske visine u društvo vrhunskih hrvatskih znanstvenika, a možda bi ga proglasili i za najproduktivnijeg, najcitiranijeg itd. kemičara (fizičara, biologa) Lijepe naše. Ili ga možda grize kompleks manje vrijednosti, svijest da ga je priroda zakinula za one vrline koje uvijek krase rođenog znanstvenika. Ili je možda korijen frustracije u zalupanoj i primitivnoj sredini u kojoj radi, u kolegama koji mu stalno nešto podmeću, ili...

Ali, zapitat će se čitalac, zašto je naš vrhunski znanstvenik stavio pod nos manje uspješnom kolegi baš frustraciju? Obično nas u drugima smeta – uči nas psihologija – upravo ono što primjećujemo na sebi (ali si to nećemo priznati). Jer dok njegov neuspješni kolega dolazi na posao u 11, a odlazi s posla u 14 da bi ljubio svoju ženu i milovao svoju djecu, naš je vrhunski znanstvenik na poslu već u 8:00 da bi produžio do kasnih večernjih sati. Dok naš neuspješni znanstvenik provodi vikende na čistome zraku, među cvijećem i drvećem, naš se uspješni znanstvenik subotom i nedjeljom grbi kod kuće za radnim stolom jer nikako da stigne preko tjedna ispuniti sve svoje obaveze. I on misli da bi mogao dati mnogo više kad bi radio u Njemačkoj, Engleskoj ili Sjedinjenim Državama, a ne u ovoj sasvim neuređenoj zemlji: u boljim prilikama sigurno bi dotjerao do Nobelove nagrade!

Ali nije sve tako jednostavno. Kad misle o onome što im život nosi, naša dvojica znanstvenika možda ne misle o istim stvarima. "Novac nije glavni motiv za bavljenje znanošću", piše Georg Frank, čovjek koji se proslavio knjigom *Ökonomie der Aufmerksamkeit*

(Ekonomija pažnje).¹ "Ne postajete učenjakom zato što želite biti bogati. Nije ni zadovoljavanje radoznalosti dostatno da postanete dobar znanstvenik. Uspjeh u znanosti nagrađuje se pažnjom. Potpuno uključeno u znanstvenu zajednicu postiže se pažnjom svojih kolega znanstvenika."² To znači, da sažmemo misao profesora Francka, da novac u znanosti ne znači isto što znači u svakodnevnom životu. S druge pak strane *Aufmerksamkeit* ima istu funkciju kao i novac. Znanstvenici se udružuju u "kartele" radi uzajamnog podizanja važnosti (npr. međusobnim citiranjem), bore se protiv "konkurencije" omalovažavanjem tuđega rada i ismijavanjem tuđega znanja i stručnosti. Pa opet, na kraju osjećaju da nisu za svoj rad dovoljno nagrađeni, ne zato što im je plaća mala nego zato što se za njihov rad šira javnost ne zanima. (Povika na niski iznos Državnih nagrada za znanost u posljednje vrijeme ne koncentrira se toliko na neposrednu materijalnu korist od tih nagrada, nego na važnost onih koji ih dobivaju. Jer ako se u potrošačkom društvu sve vrednuje novcem, onda novac postaje i mjera važnosti.) Čovjek radi od jutra do sutra, objavljuje u najboljim svjetskim časopisima, a jedva da je netko za njega čuo. To je pravi korijen frustracija.

Problem s vrednovanjem pažnje malo je dublji no što nam se na prvi pogled čini. Ako kažemo kuna, euro ili dolar dobro znamo koliko taj novac vrijedi, jer znamo što za njega možemo kupiti. No koliko se pažnje svojih kolega (i šire javnosti) može kupiti člankom objavljenim u najboljem svjetskom časopisu, koliko jednim citatom, koliko prvim mjestom na popisu najuspješnijih znanstvenika? Konačno, zar se pažnja ne može zaraditi stručnom knjigom, udžbenikom, dobro održanim predavanjem ili nastupom na televiziji? Koju god mjeru vrijednosti pažnje uzeli, znamo da nije jedina, još manje da joj je vrijednost stalna. Citiranost, publicistika i slične stvari, recimo to tako, moneta je koja vrlo lako devalvira.

I da se sad opet vratimo na priču o dvojici znanstvenika. Možda onaj neuspješni znanstvenik uopće nije frustriran. Možda mu uopće nije stalo do pažnje. Jer dok uspješni znanstvenik nekako s visoka gleda svoje manje uspješne kolege, onaj manje uspješan samo se smijulji – jer zna da je novac ipak najkonstantnija vrijednost u ljudskome društvu, a kad je tako onda za taj novac treba raditi što manje.

Referencije:

1. G. Franck, *Ökonomie der Aufmerksamkeit*, Carl Hanser Verlag, München 1998.
2. G. Franck, *Science* 286 (1999) 53.